

Duvels en witte wieven tussen kerktorens

■ WINSCHOTEN - De reiziger door het Groninger land heeft geen kompas nodig. De kerktorens leiden hem van dorp naar dorp. Zo is het in het hele noorden, zo is het in heel Nederland. Het christendom als vertrouwd bakken. Tussen die kerken en kruisen, vaak wat lager bij de grond, daar bevinden zich de overblijfselen van het heidens Nederland.

Door **Marcel Looden**

Van de tijd toen Willibrord en Bonifatius hun werk nog niet hadden gedaan. Historica en archeologe Judith Schuyf heeft zoveel mogelijk van die geheimzinnige bomen, stenen en andere voorwerpen opgespoord. In haar boek 'Heidens Nederland. Zichtbare overblijfselen van een niet-christelijk verleden' toont ze de fascinerende resultaten van die speurtocht.

Kwaad

Bij de kerk in Holwierde ligt een zwerfkei. De onwetende toerist slentert er zo maar voorbij. De geboren en getogen inwoner weet echter dat zich op de plek van die steen-vreselijke tafereelen hebben afgespeeld. Ooit werden er dieren en wellicht mensen geofferd aan de goden. En toen er een kerk in de buurt werd gebouwd, werd de duivel zo kwaad, dat hij op de steen stampte. Zijn voetafdruk is nu nog te zien.

De duivelssteen in Holwierde is één van de beschreven overblijfselen uit die

▲ De rechtssteen in Leermens. Hier werden in oude tijden de boeven veroordeeld.

Foto: Dennis F. Beek

duistere periode van voor de kerstening. Schuyf begint haar werk met een beschrijving van het geloof en vooral bijgeloof in die periode. De bewoners van de Lage Landen vereerden vooral de natuur. Je had de heilige eiken, de offerstenen en in het noorden het ontzag voor het veen. De goden werden geassocieerd met de natuur en de vruchtbaarheid. Ook de voorouders werden vereerd. De talloze urnenvelden getuigden van die eerbied.

De Romeinen kregen met hun tempels en goden de gebruiken van de Nederlanders niet kapot. En zeker niet de gebruiken van de noor-

derlingen. De Romeinen waagden zich immers nauwelijks over de Rijn. Wat de Romeinen achterlieten, tempels, grafvelden, beelden, werd in de eerste heidense eeuwen van onze jaartelling dankbaar gebruikt voor afgoderij.

Duivelsmeer

Na die beschrijving begint de auteur haar tocht door Nederland. Ze ontdekt heilige bomen en heuvels, komt in het noorden urnenvelden tegen, waar ooit de witte wieven dansten. Ze speurt naar duivelsnamen en stuit op het Grote of Sappemeer, dat in het verleden het Duivels-

meer werd genoemd. De verhalen over de herkomst van kinderen komen aan bod.

Zo werd in Eenrum geloofd dat het kroost uit de Dikke Boom bij Baflo kwam. De inwoners van Slochteren hadden hun Dikke Boom in het Slochterbos. De Drenten geloofden dat de hunnebedden de kinderen baarden. Schuyf komt op het Hogeland tal van rechtsstenen tegen. Vlinten werden ze genoemd. Er werd recht gesproken en vaak werden nieuwe rechters er ingezworen. Leermens kent nog een prachtig exemplaar.

Christendom

En zo reist de auteur door het hele land. Ze beschrijft de legenden die aan de voorwerpen zijn verbonden en toont aan hoe ook na de komst van het christendom het bijgeloof in zijn volle kracht bleef bestaan. Ja, hoe het volk heiligen en kerkelijke gebruiken zelfs gebruikte om zijn bijgeloof op bot te vieren.

Het boek toont op fascinerende wijze welke angsten en vreugden de doorsnee heidense Nederlander wellicht bezig hielden. Wellicht, want een volgend onderzoeker komt misschien tot andere conclusies dan Schuyf. Opvallend is wel dat veel van dat oude bijgeloof nog volop aanwezig is. Misschien is er iets van de heiden in ons allen gebleven.

Judith Schuyf. *Heidens Nederland. Zichtbare overblijfselen van een niet-christelijk verleden.* Utrecht, Uitgeverij Matrijs. 132 pagina's.